

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

NIC. BĂLCESCU

Biografii Istorice

Spătarul Ioan Cantacuzino, Ion Tăutul,
marele Logofăt al Moldaviei, Postelnicul
Constantin Cantacuzino, Logofătul
Miron Costin, Istoricii Moldaviei.
Românii și Fanariotii

EDITURA

Librăriei „UNIVERSALA” Alcalay & Co.
București, Calea Victoriei, 27

Prețul 7 lei

9035

Catalogul Bibliotecii pentru toți

	No.
Cornelle. Cidul, traducere în versuri de St. O. Iosif	651
Coșbuc G. Antologia saucerită	285
Coșel H. Povestile răului	518
Courtèline George. Linștea casei, Taina familiei, comedii trad. de I. A. Basarabescu	1105-
Creangă I. Povestiri I	28
) Moș Nichifor II	29
) Stan Pățitul III	30
) Harap Alb IV	31
) Amintiri din copilărie	32-3
<p>In aceste volume de povești, schițe și amintiri, se întrevăde talentul de mare scriitor al acestui iscusit moldovean al cărui dar de a povesti n'a fost încă de nimeni întrecut.</p>	
) Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă de Furtună D.	960
Daudet Alphonse. Aventurile lui Tartarin din Tarascon.	394—395
) Fromont și Risler, vestit roman de moravuri pariziene, în care se oglidește foarte bine lupta între simțământul datoriei și binelui cu cel al necunoștinței și al răutății sufletești	851—4 b.
) Jack. Cel mai mare roman al său și poate cel mai trist. E o odisee înduieșătoare și în același timp grozavă, povestea micului Jak sacrificat de o mamă care nu știe să-l iubească. Trad. de H. G. Lecca	634-39 b
) Piciul. Piciul nu e decât Petit-chose, celebru roman scris de cel mai simpatic autor francez: Alphonse Daudet. În Piciul, autorul face un	

No. 566

92.9

1320

94(998)

NIC. BĂLCESCU

BIOGRAFII ISTORICE

Acum întâla oară adunate și împreună
publicate

- I. Spătarul Ioan Cantacuzino.
- II. Ioan Tăutul, marele Logofăt al Moldaviei.
- III. Postelnicul Constandin Cantacuzino.
- IV. Logofătul Miron Costin, Istoricul Moldaviei.
- V. Românii și Fanarioții.

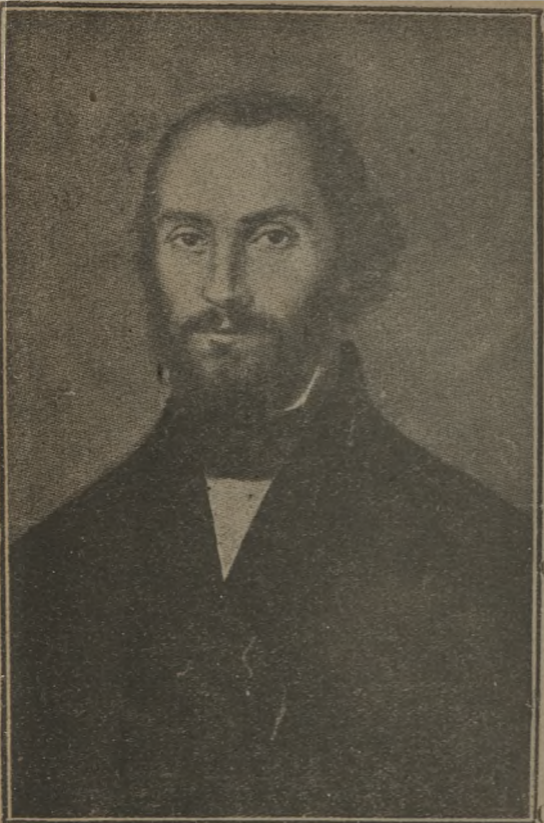
BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

1692 F.S. BUCUREȘTI

Editura Librăriei „Universala“, Alcalay & Co.

No. 27, Calea Victoriei, No. 27

*Dragostea de țară, se confundă cu
dragostea de viață, de adevăr și de
artă, în cugetul marilor scriitori.*

NICOLAE BĂLCESCU
1919-1852

După un portret făcut de pictorul Tătărăscu la Paris
în 1851, azi în posesiunea Academiei Române

PRECUVÂNTARE

Publicând, pentru întâia oară împreună, Biografiile Istorice, pe cari nemuritorul Bălcescu le-a tipărit acum șaiszeci și patru de ani în „Magazinul istoric pentru Dacia”, afirmându-se prin ele, între contemporanii săi, ca un distins scriitor și mult promițător istoric, se îndeplinește un act de cuvenită pietate față de memoria neîntrecutului literat și se face un real serviciu tinerimii școlare, punându-i-se la îndemână cele dintâi — după Puterea Armată la Români, — scrieri ale ilustrului istoric al lui Mihai-Vodă Viteazul, — scrieri cari au stătut până acum îmbrăcate în uilata slovă chirilică și îngropate în amintita publicație, învechită, rară și puțin familiară chiar și celor specialiști.

Intr'adevăr, afară de Ioan Tăutul, marele Logofăt al Moldovei, care, dat fiind natura sa anecdotică, a făcut ocolul cărților de cetire, — toate celelalte scrieri ce se publică în această broșură, sunt prea

puțin cunoscute celor mai bătrâni, și de loc cunoscute celor mai tineri, cărora li se recomandă acum în special spre citire. Căci ce poate fi mai folositor și plăcut ca lectură pentru școlari de cât aceste produse istorice și stilistice ale Bălcescului! Citinându-le, ei vor găsi în Spătarul Ioan Cantacuzino, Logofătul Miron Costin și Postelnicul Constantin Cantacuzino, descrise de peana măiastră a cunoscutului istoric, toți atâtea frumoase figuri din trecutul nostru, cari și-au iubit, sprijinit și slujit, cu credință și dragoste, patria și neamul; iar în Români și Fanarioși, vor găsi un tablou, pe cât de viu, pe atât de adevărat și astăzi, a luptelor și frământărilor de două veacuri, purtate pe pământul Țărilor Române, între Pământeni stăpâniți și Veneticii stăpânitori. — Așa fiind, sunt de prisos ori și ce alte cuvinte pentru a se mai recomandă citirea și răspândirea acestor uitate scrieri ale lui Nicolae Bălcescu.

A. L.

SPĂATARUL IOAN CANTACUZINO

Niciodată oamenii n'au lipsit evenimentelor, a zis Montesquieu. Acest adevăr s'a simțit asemenea și în Țara Românească, căci ea a avut norocirea ca de câte ori s'a aflat în vremi grele să se ivească în sânu-i câte unul din acele spirite înalte, pe care Providența seamănă a le trimete din timp în timp, spre a face gloria, ciustea și mântuirea statelor. Unul dintr'acei Români care au bine meritat de la patrie, au fost și Spătarul Ioan Cantacuzino. De-abia a trecut o jumătate de veac de când el strălucia în această țară și faptele lui ca și numele, sunt uitate de noi. Dar datoria Istoriei este d'a-le păstră și d'a aduce su-

venirei acestui vrednic patriot tributul recunoștinței ce Români îi sunt datori.

El se născu în 20 Ianuarie 1757, la Constantinopol, unde se aflau duși părinții lui de câtvă timp. Tatăl său era Clucerul Răducanul Cantacuzino¹⁾; iar mama-sa, Domnița Ecaterina, fata lui Ioan Vv. Mavrocordat, Domnul Moldaviei. Peste doi ani (1759), părinții lui îl aduseră la București, unde el primi o educație îngrijită și petrecu copilăria sa.

În 1769 se iviră manifestele Impărătesei Rusiei Ecaterina II, chemând pe toate popoarele supuse Turciei la arme, făgăduindu-le libertate și independență. Ioan Cantacuzino, în entuziasmul său copilăresc, crezù că a sosit timpul ca patria lui să-și

1) Acesta era fiul Banului Matei Cantacuzino și strănepotul Logofătului Drăghici sau Traian Cantacuzino, care s'a așezat mai întâiu în Țara Românească la 1631. — Este cunoscut că familia Cantacuzino este originală din Franța, din ramura Valois, și că pe la veacul XI s'a tras, cu alte familii ale Occidentului, în Imperiul Orientului, unde aliindu-se cu însemnatele familii Comnenii, Paleologii și Asanii, regii români din Misia, deteră aceluși împărat și mai multe capete de stat deosebite.

Vezi Ducange, p. 258-264; Ville-Hardouin, t. 2, p. 159.

dobândească libertatea, după care oțtă de un veac și jumătate, și la 1771, d'abiă în vârstă de 15 ani, el alergă la arme, intrând în slujba rusească ca praporcic la regimentul al 3-lea al Grenadirilor. — La 1773, la luarea Silistrei, în vreme ce tatăl său cu regimentul său de Husari români, se încarcă de glorie și scăpă armata rusească de o prăpădenie totală¹⁾, tânărul Cantacuzino petreceă 14 ceasuri în șan-

1) În vremea acestui războiu Cluceriul Răducanu Cantacuzino, cu voia Impărătesei Ecaterina II, formase cu cheltuiala lui un regiment de tineri aleși Munteni, Moldoveni și Ardeleni, numindu-l *Usarkoi Voloskoi Polk* (Polc de husari români). Ecaterina îl il recunoscă depotrivă cu regimentele armatei sale, și numi pe Răducanu Cantacuzino Colonel al acestui regiment. Uniforma regimentului eră dolman verde, scurteică albă cu blană de miel albă, cu ceaprazuri și țesături de fir, pantaloni roși, curea de piele neagră, încrucișată pe piept, și căciulă unguerească. Acest regiment se deosebi mult într'acest războiu cu Turcii, pentru a cărui vitejie Feldmareșalul a dat două publicații prin toată armata și în toată Țara Românească și Moldova. Vitejia însă cea mare o arată la înconjurarea Silistrei, când Turcii, năvălind asupra aripii oștirii rusești, comandată de Generalul Cacavinski, au înfrânt pe acest general, l-au pus în fugă, luându-i și toate tunurile. Atunci Răducanu Cantacuzino cu regimentul său făcū o diversie, aruncându-se asupra unei baterii

țuri, și pentru vitejia ce arătase, se înalță de Graful Romianțov în rang de Leitenant. La 1774, el pierdù pe tată-său și împreună cu fratele-său cel mai mic, Nicolae, rămaseră sub epitropia unchiului lor, Banul Mihai Cantacuzino.

Acesta, după două călătorii ce făcuse în Rusia, trimis fiind din partea țării: una la 1770 și alta la 1774, când el cerù ca ambele Țări Române să rămâe libere sub protecția Rusiei, Austriei și Prusiei, văzând că țara este osândită să cază iar sub jugul Turciei, speriat încă și de Graful Potenkin, care îi declară că Rusia nu poate chezașui viața lui despre Turci, de va rămâne în țară, hotărî a se expatriă și a locui în Rusia. Atunci el luă cu sine și pe Ioan Cantacuzino cu frate-său Nicolae. — La 1783 tinerii Cantacuzino, fiind în vârstă, hotărîră a se întoarce în patria

turcești de 12 tunuri, pe care a cuprins-o. Turcii ce goniă pe Cacavinski, văzând bateria luată, s'au speriat și s'au întors înapoi. Atuncii Românii au năvălit într'inșii ca niște smei, după expresia pito-rească a timpului, și i-au gonit până i-au băgat în cetate, luând îndărăt și toate tunurile ce ei luase dela Cacavinski. Toate acestea le poate vedeà cineva mai pre larg în jurnalul Grafului Romianțov. *Genealogia Familiei Cantacuzino.*

lor și cu voia Impărătesei plecară spre Țara Românească, zăbovindu-se în Galiția la ruda lor Contesa Odonel, fata lui Radul, fiul lui Ștefan Vv. Cantacuzino, cel din urmă Domn muntean, până la 1784, când Poarta le dete voe să intre în țară. Aflându-se în Austria, Austriacii având ochii asupra Țării Românești, le propuseră să intre în slujba lor, dar ei refuzară. În Țara Românească, unde domniă atunci Mihai Șuțu, ei fură bine primiți. La Iunie 1780, se mazilî acest Domn și în locu-i se trimise Nicolae Mavrogheni, fiu al unui zidar dintr'o insulă a Arhipelagului, — Mavrogheni intră mai întâiu slugă la Assan-Bei Capudan Pașa, apoi ajunsese dragomanul lui, și când acesta se făcù mare Vizir, el se numî Domn. — Mavrogheni se arată ca un om cu totul original și fantastic; urând și disprețuind aristocrația, dar fiindu-i milă de cei mici și de cei săraci; maltratând pe reprezentanții puterilor străine, și pe Turci, pe care îi opriă d'a nu supără pe locuitori, și își râdea de legea lor, încât aceștia dobândiseră mare frică de dânsul; și cu toate acestea, slujind Porții cu cea mai mare credință. Adesea îl vedeă cinevă, după cum spun bătrânii noștri, alergând călare

pe ulițele Bucureștilor, c'o suită prea puțin numeroasă, purtând pe cap cica domnească, iar încolo prost înveșmântat, ba încă și cu picioarele desculțe în iminei. Adesea iar, când vreă să pedepsească pe câte un boer, îl chemă și îi spuneă că a visat noaptea că i-a făcut cutare pedeapsă sau că boerul îi dăruia o sumă de bani, și visul trebuia îndată a se realiza. Spre a-și arătă și mai mult disprețul său către această aristocrație coruptă și egoistă, el adună într'o zi pe toți boerii și înaintea lor îmbracă caftan pe calul său de paradă numit Talavași, declarându-l boier și dându-i titlu de Clucer mare. — Mavrogheni primì bine pe tinerii Cantacuzino, făcând pe Ioan Agă și pe Nicolae Armaș. Ioan însă peste puțin, neașteptând mult de la Mavrogheni, trecu în Moldova, unde domniă unchiul său, despre mumă, Alexandru Mavrocordat, care îi dete rangul de Spătar. La 1787 se mazilì acest Domn și se duse în Rusia, aducându-și aminte că această putere a dobândit Crâmul în vremea pe când eră mare Dragoman al Porții; iar în locul lui se orânduì Domn Alexandru Ipsilanti. În vremea interegnului, Ioan Cantacuzino, împreună cu alți boeri Moldoveni, se arestaseră. Ipsilanti, viind în Iași,

se văzù, cu mirarea tuturor, a-i liberà, măgulind încă mult pe Cantacuzino. Pricina erà că acest Domn, dorià să dobândească tronul Românesc și căută a pune pe Ioan Cantacuzino în interesurile sale. Aceasta făcù pe Mavrogheni să-l primească foarte rău, când el se întoarse în Țara Românească. El atunci începù a petrece o viață prea retirată.

La 3 August 1787 se declară războiu între **Rusia și Turcia**. Sultanul spre a se asigurà de credința lui Mavrogheni, dete la 5 August un firman prin care îndatorà pe Domn și pe Români să fie credincioși Porții și să apere cu toate puterile lor, țara împotriva Rușilor. Mavrogheni luând acest firman îl publică împreună cu proclamațiile sale, în toată țara și începù a strânge oști. El alese de capete armatei sale 25 tineri boeri, între care și Ioan Cantacuzino, silindu-l fără de voia lui să primească, sub cuvânt că cunoaște tactica rusească. Mavrogheni în capul acestei oștiri în neorânduială, înaintă către hotarul Austriei, care, în luna Fevruarie 1788, se declarase și ea împotriva Porții. Pe când oștirea se apropiase de Ploiești, Ioan Cantacuzino însoțit de Scarlat Câm-

pineanu¹⁾ fugiră pe ascuns, și mergând pe la Măgureni, trecură în Transilvania, la Sibiiu. Acolo ei fiind bine primiți, Cantacuzino îndrăzni a prezenta Impăratului Iosif II un plan prin care povățuia cum trebuie a ataca pe Mavrogheni, formând oștirile numai într'o coloană, iar nu a le slăbi formându-le în trei coloane, după sistema adoptată de Mareșalul Lassi. — Fuga lui Cantacuzino și Câmpeanu a făcut sgomot în Țara Românească, căci ei avură și alți următori. Nicolae Cantacuzino se arestu și nu putu să scape de cât intrând în slujba turcească la Ieniceri, în al 30-lea ortă, fără însă a-și schimba religia. Boerii cei mici, cătră care Domnul se arată cu dragoste, îl îndemnară atunci ca să trimită pe boerii cei mari cu familiile lor, zălog la Turci. Mavrogheni izbuti a dobândi un firman prin care exilă pe bătrânul Ban Pană Filipescu cu fii lui Nicolae și Constantin, la mănăstirile Muntelui Atos, iar pe frații Brâncoveni, Nicolae și Manuil, frații Ghiculești, Constantin și Scarlat, Ioan Văcărescul cu fiul

1) Tatăl Logofătului Ioan Câmpeanu, Controlorul Statului.

său Alexandru, Dimitrie Račovită și Ioan Muruz, în insula Cipru. Ioan Cantacuzino, temându-se ca apropierea lui de Țara Românească să nu fie vătămătoare fratelui său, care se află în mâinile neprietenilor, se duse la Hotin, unde se prezentă Prințului Coburg ce îl asediă împreună cu Contele Solticov. Acolo îl întâlni pe Matei Cantacuzino Vistier al Moldovei¹⁾ și unindu-se împreună, merșeră în guvernământul Cămeneșului la Mareșalul Romianțov, de care ei fură bine primiți.

În vremea aceasta Mavrogheni, cu oștirea sa, compusă din Români, Bulgari și Arnăuți, și cu oștirea turcească peste care el se numise Seraschier, bătù pe Nemți, coprinse Sinaia și Cozia, ocupate de dânsii, și năvăli în Transilvania, unde făcù multe pustiiri. Dintr'altă parte marele Vizir, mută operațiile sale din Țara Românească și Moldova în Bosnia și Banat, unde intră în 7 August 1788 și bătù pe Nemți; dar peste puțin fù silit a se trage îndărăt. În Moldavia Contele Romianțov

1) Vistierul Matei Cantacuzino împreună cu Episcopul de Roman merșeră la Prințul Coburg trimiși din partea Domnului Moldaviei ca să-l propue din parte-i un ajutor de 6000 Arnăuți.

1692

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

ocupă Iașii și Principele Coburg Romanu. Ioan Cantacuzino se află necurmat în ambele tabere. La 1789 Prințul Coburg primă poruncă să ocupe Țara Românească și să formeze Divanul cârmuitor, urmând întru toate legile țării. Impăratul Iosif numi însuși pe Ioan Cantacuzino Spătar și pe Scarlat Câmpineanu Agă, iar celelalte posturi le lăsă în dispoziția Prințului Coburg.

Acesta la 7 Martie se apropiè de hotarul Țării Românești c'o oștire de 40.000 oameni și după ce, împreună cu Suvarov, bătù pe Turci la Focșani (31 Iunie) și la Mărtinești (22 Septembrie), porni spre București. Cantacuzino și Câmpineanu plecară mai înainte de la Focșani, povățuind avangardia austriacă, sub comanda Lieutenantului Colonel Fișler, și ocupară Bucureștii, pe care Mavrogheni și Turcii îl părăsiră, trăgându-se în Bulgaria. La 10 Noembrie intră și Prințul Coburg în București. Mitropolitul cu boerii și cu tot norodul îl întâmpinară afară din oraș și îl primiră cu bucurie ca pe un aliat. Dintr'altă parte Prințul Hohenlohe, după ce bătù pe Turci la Popozeni peste Olt (6 Octombrie), ocupă Craiova, (13 Noembrie). În București se întocmi atunci Divanul cârmuitor

astfel : President Prințul Coburg, vice-President Generalul Baron Enzenberg, Secretar și translator Hofrath (Consilier de Curte) Markelius, Mitropolitul Cosma, Episcopul de Râmnic Filaret, Episcopul de Buzău Dositei, marele Ban Dimitrie Ghica, marele Vistier Scarlat Cornescu, marele Vornic Radu Slătineanu, marele Logofăt Radu Golăescu, Ioan Dămali, Constantin Drăgănescu, Vistierul Matei Fălcoianu, Aga Scarlat Câmpineanu și Spătarul Ioan Cantacuzino. Acesta, p.în talentele sale și caracterul său cel drept, dobândi îndată o mare influență asupra Divanului și a țării; însuși Nemții îl respectă, cu toate că știă că el nu-i iubește. Cantacuzino se folosì de această influență ce dobândise spre binele țării. Cea dintâi slujbă însemnată ce el făcù patriei sale, fù când Nemții arătară fără de veste boerilor că ei a doua zi trebue să facă jurământul de supunere Austriei. Articolele acestui jurământ, scrise în nemțește și românește, cuprindeă : că Nemții, mântuind țara de robia turcească numai p.în puterea armelor, Românii cu toții jură, pentru dânșii și pentru următorii lor, credință și supunere Austriei, ca unii ce au fost odată tributari Regilor Ungariei. Aceste articole eră cu

totul nedrepte ; mai întâiu că ele nu che-
zăsuia nici unul din privilegiurile Princi-
patului, a doua căci pretenția că Românii
ar fi fost vreodată supuși Ungariei nu este
întemeiată pe nici un adevăr, de vreme ce
suzeranitatea Ungariei în Țara Românească
nu s'au întins de cât numai asupra Ba-
natului Severinului. Boerii văzând aceste
articole rămaseră înmărmuriți ; Ioan Can-
tacuzino singur nu se descurajă. Știind că
prin împotrivire n'ar câștiga nimic, ho-
tări c'ar fi mai bine a înșelă pe Nemți.
Nedescoperindu-se Divanului, el merse nu-
mai la Mitropolit, și îi zise să numească
o comisie secretă, spre a analiză jură-
mântul propus. Spre acest sfârșit se numi
Episcopul Filaret, Cornescu și Ioan Can-
tacuzino. Ei se adunară la 7 ceasuri dimi-
neața și jurământul se hotărîse a se face
la 12, la Mitropolie. Cantacuzino zise boie-
rilor săi : „Nemții sunt prevăzători, noi
însă le vom dovedi că suntem mai isteți
de cât dâșii, când e vorba de fericirea
patriei noastre ; să aruncăm dar jurământul
românesc scris de dâșii, și să scrim al-
tul, întemeiat pe cel mai mare folos al
țării. Noi îl vom da apoi Mitropolitului
ca să-l scoată din sân în minutul ce va
trebui a jură ; Nemții nu vor pricepe

nimic; translatorul Markelius trebuie să fie înconjurat de boeri, cari vor căuta să-l distragă și să facă sgomot mult, încât el să n'auză articolele jurământului". -- Toate s'au întâmplat după dorința boerilor; Nemții fură înșelați; articolele scrise de comisie se iscăliară de tot Divanul, și ele în viitorime slujiră de pavază binefăcătoare țării, câtă vreme a ținut ocupația ei de către Nemți.

Este însă adevărat că Prințul Coburg, care eră înzestrat cu multe calități strălucite, și Nemții se purtară bine în țara noastră și nu supărară mult pe locuitori. — Cantacuzino ca Spătar privighiă pentru liniștea țării și prin spionii săi ispitiă mișcările Turcilor. El comunică observațiile și planurile sale Prințului Coburg, și ținea o corespondență întinsă cu Prințul Potenkin, cu Prințul Repnin, prin Maiorul Diring, trimiși într'adins în București de Potenkin, și cu Prinții Suvarov și Galițin, prin Maiorul Luiss. Prin relațiile ce aveă cu aceste persoane însemnate, Cantacuzino începù a lucra și a întrebuița influența sa spre a dobândi țării dreptul de a-și alege Prinți pământeni. Peste puțin, vederile sale se întinseră mai departe, și ca strămoșul său Șerban Vv. Cantacuzino, el începù a visa

libertatea tuturor pezoarelor Europene ce ținea sub Turci, și posibilitatea d'a formă în Turcia un stat creștin mare și puternic. Spre acest sfârșit, el se puse în relație cu Căpitaniii Greci și cu toți cei ce doriă să scuture jugul barbariei turcești.

Intr'aceste timpuri celelalte puteri ale Europei, văzând cu neplăcere înaintările Nemților și Rușilor într'acest războiu, iar mai cu seamă Englitera, care dela 1759 simțise importanța europeană a Provinciilor Române și își ațintise ochii asupra lor, intrigară la Austria ca ea în deosebi de Rusia să facă pace cu Turcii. Bunul Împărat Iosif II murise și succesorul său Leopold nu arată aceeaș statornicie în caracter, nici aceeaș dorință de războiu. Se hotărî dar a se deschide un congres pe Dunăre, la Șiștov. Prusia, Olanda și Englitera, care povățuiseră pacea și intrașeră mijlocitoare, trimiseră acolo fiecare câte un Ministru (Chargé d'Affaires). Din partea Prusiei eră Marchizul Luchizini, cunoscut de om cu mare capacitate intelectuală. El a cerut dela boeri ca să-i arate pe unul dintr'înșii cu care să se poată înțelege asupra intereselor celor mari ale țării. Boerii aleseră pe Ioan Cantacuzino, dându-i deplină putere. Scopul Marchizu-

lui Luchizini erà d'a escursà purtarea Turcilor și d'a depàrtà pe Români de partida Rusiei și Austriei, căutând să dovedească că unirea cu aceste puteri nu le va fi de nici un folos, de vreme ce cu toate făgăduelile lor, soarta acestor ambe țări nu se puteà hotărî fără celelalte puteri ale Europei. La aceste vorbe Cantacuzino îi răspunse hotărît și cu vrednicie: „Cu nedrept, Marchize, împutezi Românilor necredință către Turci. Țara Românească este o țară liberă, ea își are drepturile sale; și acei ce vor voi a le despărți sau a le sili, noi îi vom numi și pe dânșii tirani și îi vom urî ca pe Turci. Aplecarea către Rusia se poate ertà privind tractatele de la Kainargi și conferința de la Aülun Kavak, și nici una din puterile Europei n'au făcut până acum pentru țară aceea ce au făcut Rușii. Nu uità, domnule, că Țara Românească în vreme de trei veacuri s'a luptat cu Turcii, pe când Turcia erà în temeiul puterii sale și când ea făcea să tremure Europa. Silită de împrejurări fatale, Țara Românească trebui în urmă să se plece să se recunoască sub protectoratul Turciei; iar niciodată a-i fi roabă”. Cantacuzino în urmă adăogă: „Pentru ce Prusia, în loc d'a apăra interesele

Porții, nu ià subț protecția sa Țara Românească, care ar fi mai mulțumită să fie subț protecția ei, de cât subț a unor state vecine tari și puternice, și prin urmare, totdeauna primejdioase pentru dânsa în rivalitatea lor. Prusia prin poziția sa geografică, nu poate fi primejdioasă pentru Țara Românească, dar interesele, mai cu seamă cele comerciale, le-ar fi comune. Ea ar puteà vinde Prințipatului produsele sale manufacturiane, și să primească în schimb produse brute. Mă mir cum marelui Frederic II i-a scăpat aceasta din vedere, și iată acum o ocazie care ți se înfățișază ca să faci fericirea Prințipatului, întemeiat fiind pe interesele Prusiei, și eu crez că în împrejurările de acum, Domnia ta vei puteà cu înlesnire să dobândești invoirea și razimul Porții pentru aceasta". Ioan Cantacuzino în urmă, cu curățenia de inimă ce îl caracterizà, făcù cunoscut acest cuvânt Prințului Potenkin.

Ministru Olandez, un bătrân slab ce ocupà postul de Ambasador la Constantinopol, erà mai de tot uitat de Cabinetul său. El își arată entuziasmul pentru tot ce erà oriental, iubià prea mult portul boerilor, și erà mândru că vorbește turcește. Gelos de influența ce Marchizul Lu-

chizini începuse a dobândi între boeri, el începù a-i încredința că nu trebuie să dea nici un crezământ acestui Ministru, căci el nu are nici o instrucție dela Cabinetul său, de cât numai ca Țara Românească să se întoarcă Turcilor fără nici o condiție. Ministrul englez erà prea rece cu boerii și întemeià numai vorbele ministrului Olandez. Aceste împrejurări credem că făcură ca relațiile între boeri și Ministrul prusian să înceteze. Cu tot congresul, războiul se urmă, Suvarov amenința Brăila și Coburg Vidinul. La 2 Iunie 1790, acesta merse să ià Giurgiul, dar fù reîmpins până la Argeș de garnizoana turcească sub comanda lui Turnavitu, Leitenantul lui Mavrogheni. Garnizoana nemțească și locuitorii din București se spăimântară; Coburg trimise în grabă la Suvarov de cerù un ajutor de patru mii Ruși. Turcii atunci se traseră îndărăt și se închiseră în Giurgiu și Rusciuc. Mavrogheni c'o nouă armată de Bulgari, Arnăuți și Sârbi, trece Dunărea în Banatul Craiovei și înaintează oare ce; dar biruindu-se de Nemți la Calafat, în 26 Iunie 1790, el se întoarse în Bulgaria. Turcii erà pretutindene biruiți, Marele Vizir Assan Pașa, desperat că nu a primit încă poruncă să facă pace, se

otrăvește singur. Succesorul său Celebi Assan Pașa de la Rușciuc, fiind vrăjmaș vechiu al lui Mavrogheni, trimise din tabăra sa de la Șumla la Pelin lângă Șiștov, unde acesta se află, un Capigi Bașa, care îi taie capul. Aceasta fù răsplătirea ce primii Mavrogheni pentru credința cu care slujise Porții! Ioan Cantacuzino în memoarurile sale, asigurază că: boerii exilați la Cipru, peste un an și jumătate viind la Nicopole, intrigară la noul Vizir spre a omorî pe Mavrogheni, și că prin urmare aceștia ar fi fost pricina morții lui.

După plecarea Prințului Coburg din București, se trimise în locu-i un prieten al lui Cantacuzino, Generalul Conte Mitrovski, un om bun, drept și cinstit. Pacea eră aproape a se încheia în congres. Cabinetul austrian văzând că Țara Românească o să-i scape din mână și că îi mai rămâne d'abiă o ocupație de vre-o șase luni, vreă încai să-i smulgă bani și ceru a i se da birurile pe un an întreg înainte. Cantacuzino fù cel dintâi care se declară de față împotriva acestei cereri, întemeindu-se pe jurământul făcut. Nemții cereă mereu, Divanul răspundeă că nu sunt bani; aceia ce înțelegând Impăratul oprî toate cererile.

Curând după aceia Nemții vrând să încheie socotelile lor cu Prințipatul pentru budget, numiră o comisie de revizie și o trimiseră la București. Iar Cantacuzino și boerii, întemeindu-se tot pe jurământul făcut, nu vrură s'o recunoască, pretextând că: este împotriva regulamentului Prințipatului și că Austria n'a dobândit țara prin puterea armelor, ci Români au chemat-o ca pe o prietenă; și comisia se desființă.

Pe când tot se urmă Congresul la Șiștov, Turcii, fără voia Austriacilor, începură să plutească pe marginea stângă a Dunării și să-și treacă oștile la Brăila, aflându-se în războiu cu Rușii. Ministrul turcesc la congres vreă să încredințeze pe ceilalți miniștrii ai Puterilor, că ambele margini ale Dunării sunt ale Turciei, Ioan Cantacuzino aveă de la unchiul său Mihai, o colecție de toate hrisoavele de hotare date în deosebite vremi și întărite de hațișerifuri, prin care se lămuriă pentru totdeauna hotarele țării. El trase o copie după aceste acte și le alătură pe lângă un protest din partea Divanului împotriva mincinoaselor dovezi ale Ministrului turcesc ce se află la Congres. Dar cea mai mare anevoință eră ca să silească pe boeri să

subscrie acest protest, fiindcă le eră teamă de Turci. Cantacuzino atunci, desperând d'a putea astfel izbuti, căută un copist meșter și-l puse de subscribe pe Mitropolit, Episcopi și toți boerii, atât de bine, încât însuși ei n'ar fi putut tăgădui. El a dat acest protest Contelui Mitrovski, care îl trimise îndată la Șiștov la Baronul Herbert, Ambasadorul Austriei la Congres și mare prieten al Turcilor. Acest protest cu actele alăturate spăimântă pe miniștrii Turci. Herbert scrisse la Mitrovski că de ar fi fost în locul lui, el n'ar fi iertat să facă un asemenea protest, care îi răspunse că și el dacă ar fi fost în locul ar fi slujit pe Suveranul său cu mai multă cinste. Cantacuzino izbuti în dorința lui. Turcii nu mai putea opri mișcările Rușilor și hotarele țării rămase nestrămutate. „Și în conștiința mea, zice el în memoarurile sale, crez că aceste iscălituri mincinoase nu trebuie a mi se impută, căci ele au slujit la folosul patriei mele”.

După aceia Cantacuzino se trimise din partea Divanului și a tuturor boerilor la Prințul Potenkin, ca să-l roage să nu uite

interesele țării la încheierea păcii¹⁾, care îi dote un răspuns prea nehotărît. Descu-

1) Prințul Coburg dote atunci lui Cantacuzino această scrisoare de recomandație către Prințul Potenkin:

Mon Prince,

Le Grand Spatar de la Walachie Prince Kantakouzin, partant pour la Moldavie, vient de me prier de le recomander à la puissante protection de Votre Altesse.

Je rends avec d'autant plus de plaisir la justice due à ce jeune homme que les qualités estimables dont il est doué, le mettent de toute façon bien au dessus de la plus part de ses compatriotes.

Charmé, mon Prince, que cette circonstance puisse me rapeller a l'honneur de son souvenir et me procurer l'occasion de réitérer a Votre Altesse les assurances les plus sincères de cet attachement et de la plus haute considération avec les quels j'ai l'honneur d'être

mon Prince

de Votre Altesse

le très-humble et très-obeissant serviteur

Pr. Coburg.

Am camp de Vacarest, 12 VII-br. 790.

A Son Altesse Mr. le Prince Feldmârschal
Potenkin Tauritien.

rajat de aceasta, Cantacuzino se întoarse în patria sa, unde văzù cu părere de rău, că boerii căută a se împăcuì cu Turcii; de atunci el începuse a se îndoii de viitor. În sfârșit, pacea de la Șiștov din 4 August 1791, între Nemți și Turci, sfărâmă cea din urmă a sa speranță. El văzù că țara va cădeà iar sub tirania Fanarioșilor, pe care îi urà tare, deși după mumă-sa se rudià cu multe din familiile lor; pentru aceia cu inima întristată hotărî a-și părăsi patria. Nevrând să mâhnească pe bătrâna sa mumă, îi zise că o lasă pentru puțină vreme numai; și eși din București în ziua în care intră Mihai Șuțu ce se orânduise Domn. Sosind la Iași merse de văzù pe Prințul Potenkin, care îl primi într'un chioșc o jumătate de cias departe de oraș. Când Cantacuzino intră la dânsul, îl găsi bolnav tare, culcat pe o lungă sofà în toată întinderea trupului său colossal, la picioare-i ședeà nepoată-sa, Contesa Branicica, născută Engelrad, și lângă dânsul pe sofà, Leitenantul General Romanov, favoritul său. Bolnavul vătându-se neîncetat, când îl văzù d'abià pronunță aceste cuvinte: Când ai venit? Ce mai fac p'acolo? Cantacuzino se trase, și câte-vă zile după aceia, vestitul Potenkin muri,

și în locu-i se orânduî cap al oștirilor Mihai Cahovski. Peste puțin sosi în Iași Contele Alecsandru Bezborotko cu deplină putere să facă pace sau să urmeze războiul. Cantacuzino nu știà ce să hotărească: să meargă în Austria, sau în Rusia, sau să rămâe în Moldova. Un minut el se îndoî de n'ar fi mai bine să meargă la Constantinopol, unde să mijlocească ca cu vremea să se facă Domn Țării Românești. Ambiție ertată, când cel ce o are, posedază într'adevăr idei organice și mari pentru fericirea patriei sale, pe care nu le poate cu alt mijloc pune în lucrare! Dar, în sfârșit, Contele Bezborotko, prin prin mijlocirea Generalului de Ribas, îl înduplecă să meargă în Rusia.

La 1791 Ioan Cantacuzino sosi la Petersburg, unde, după ce așteptă multă vreme făgăduințele lui Bezborotko, se primî în sfârșit, în armată, ca Colonel de cavalerie ușoară. La 1796, Impărăteasa Ecaterina II, privind sărăcia lui, îl dăruî c'o moșie în guvernământul Hersomului, pe marginea dreaptă a râului Bug, în fața Bosnecencului, unde, împreună cu frate-său Nicolae ce-l însoțise în Rusia, întemeie târgul Cantacuzinca. După aceia, întorcându-se la Petersburg, mai petrecu acolo

vre-o patru ani și la 1813, veni la Odesa, unde șezù până la 1818, trăind în mare intimitate cu Guvernorul general Duca de de Richelieu. În acest an Cantacuzino, sătul și ostentit de lume, se trase la moșia lui. Acolo, în pustiile Rusiei, el petrecù 11 ani, ca un adevărat filosof, posedând o mare bibliotecă, primind deosebite jurnaluri străine, el redije mai multe memoaruri interesante pentru Țara Românească și la 3 Iulie 1828 muri în brațele nepoților și se îngropă în grădina sa, într'un loc ales de dânsul de mai 'nainte.

Spătarul Ican Cantacuzino n'a fost nici odată însurat, toată dragostea lui o concentrase asupra fratelui său și a fiilor acestuia. El erà de-o talie de mijloc, aveà o figură spirituală și plăcută, dar stricată în junețea lui de vărsat. Caracterul lui erà drept, statornic și cam original; el își iubià mult patria și multă vreme a visat libertatea ei, a Moldaviei și a Greciei. Ca toți strămoșii săi, începând cu Șerban Vv. Cantacuzino, el a căutat razimul Impărățiilor străine, ca să ridice patria sa; dar, aci vedem că s'a înșelat. Într'adevăr, pe la sfârșitul veacului al XVII-lea și în veacul al XVIII-lea, noi avurăm patrioți, oameni vrednici și cu bună

credință, dar ei luază un drum greșit, ale cărui rele efecturi ne eră dat nouă acum să le simțim. Dela moartea lui Matei Basarab (1654) și mai cu seamă de la Șerban Vv. Cantacuzino (1679 — 1688), Domnul și boerii se izolară de popor, aceia ce făcù pe acesta să fie indiferent la glasul lor. De atunci patrioții noștri, uitând experiența veacurilor, care ne dovedește lămurit că niciodată o nație nu se poate mântui de cât prin sine însuș, pierzând conștiința în puterile sale, începură a cerșitori ajutor dela străin. Aristocrați, ei se uitau împrejurul lor, vedeau oameni corupți și degradați și strigau cu desperare: „Unde sunt acum vitejii lui Mircea, Vlad Țepeș, Radu dela Afumați și Mihai?”. Ei nu priviă jos, prea jos, poporul care se târă la picioarele lor și se munciă ca să le hrănească lenea; ei nu se gândiă că din acest popor au eșit toți acei viteji; că el a mântuit țara într'atâtea rânduri și că ar mântui-o, dacă ei făcând un apel la dânsul, l-ar fi interesat la pricina țării, și i-ar fi dat drepturi și o patrie a apăra. Ei nu știau încă ce poate face un popor cât de mic, când își apăra ale sale, și când e aprins d'o sfântă și nobilă idee. Ei nu știau încă nici acestea că chiar în

sufletul acelor oameni amortiți de o lungă tiranie, orbi sau corupți, este un glas ascuns, care le vorbește neîncetat de adevăr, virtute... și care la trebuință îi preface în eroi....

(După *Magazinul Istoric* I, 1845).

Isvoarele acestei biografii sunt: Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, t. 2, p. 60-62; Fotino, t. 2, f. 360-376; *Genealogia Famiiei Cantacuzino*, scrisă la 1787 de Banul Mihail Cantacuzino, și *Memoarurile lui Ioan Cantacuzino*, manuscrise în rusește, ce mi s'au împărtășit de nepoții și moștenitorii săi ce locuiesc în Rusia. — N.B.

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

II

IOAN TĂUTUL

Mare Logofăt al Moldaviei

Intre cetățenii ce au ilustrat Moldavia, a fost unul și Ioan Tăutul. El se trăgea dintr'o familie din cele mai vechi ale Moldaviei. Era un om d'un caracter original și d'o mare capacitate. Politic îndemănat; cunoscând prea bine limba grecească, latinească și poloneză, el dobândi favorul lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldaviei, care îi dete Logofeția mare; ministerul cel mai însemnat al țării, și îl întrebuință în mai multe ambasade. La 1501, el merse în Polonia de încheie pacea între Ștefan Vv. și Albert, Regele Poloniei. Acesta atunci îi dăruî mai multe

sate de la margine, anume Câmpulungul rusec, Putile, Răstoacele, Vijnîța, Ispisul, Milier, Vilivcea, Carapuciul, Iamistia, Viscăuții și Volona, având hotar apa Ciri-mușul. — La 1504, murind marele Ștefan Vv., viteazul vitejilor, se urcă pe tron fiul său Bogdan Vv. Acesta, după povățuirea ce-i dedese tată-său, trimise pe Logofătul Tăut cu un plocon de zece pungi de bani și însoțit de o ceată de pedestrime, ca să meargă la Sultanul Turcilor, să-i închine Moldavia. Se zice că intrând Tăut în sala marelui Vizir, își trase cismele și le dete slugii sale, poruncindu-i să le ție în sală înaintea lui, de care lucru mirându-se Vizirul, îl întrebă: nu cumvâ îi e teamă să nu i le fure cinevâ. — „Nu știu, răspunse el, dar mi se pare că cu niște oameni cari vor să aibă tot, trebuie să păstrăm tot ce putem”. N'ai să te temi de nimic, îi răspunse Vizirul, noi acum suntem prieteni, iar nu vrăjmași. „Doresc, zise Tăut, c'această prietenie să păstreze capul ca și picioarele”.

După aceia Vizirul, puindu-l să șează pe o sofă lângă dânsul, i-au adus, după obicei, cafea. El, necunoscând încă acea băutură, au turnat-o deodată pe gât strigând: să trăiască împăratul și Vizirul. In

urmă se înfățișe și înaintea Sultanului Suleiman și îi declară că vine din partea Domnului său și a poporului Moldav să închine Înălțimei sale ambele Moldavii¹⁾, cu condiții cinstite, iar mai cu seamă religia să fie păzită, fără cea mai mică vătămare. Sultanul se bucură mult, văzând că Moldovenii, a căroră puternică sabie o simțise de multe ori Turcii, vin singuri să se plece puterii sale. El primii toate condițiile și dăte solului un act formal scris cu mâna lui, ca să-l ducă Domnului său la Suceava. În acest act se cuprindea — că Moldovenii, supuindu-se de bună-voia lor Impărăției otomane, voința Sultanului e ca bisericile și religia lor să fie nevătămată; țara să se administreze după legile sale; Domnul să nu fie dator la alt, de cât numai să trimită în toți anii, Înaltei Porți 4000 galbeni, 40 iepe și 24 șoimi; și acestea sub titlu de dar (peșcheș)²⁾. După aceia Sultanul dăruie lui

1) Moldavia de țara de sus și de țara de jos. Cea dintâi cuprindea dela Iași în sus până la Carpații Transilvaniei și la Snetin, oraș din Polonia. A doua se întindea dela Iași în jos până la Dunăre și Marea-Neagră.

2) Această diplomă s'a păstrat în arhiva Moldaviei până în anul 1686, când, viind în Iași Regele

Tăut cele zece pungi de bani ce-i adusese din partea lui Bogdan-Vv. Cu acești bani, întorcându-se în patria sa, el zidi o biserică de piatră foarte frumoasă în satul Bălinești, în ținutul Sucevii, pe Siret. El a mai zidit în Constantinopol un palat sub numirea de Bogdan-Sarai sau Palatul Moldovenesc, în care erà și o biserică cu numele Sf. Nicolae.

În anul 1511 a murit Ioan Tăutul Logofătul³⁾.

(După *Magazinul Istoric I*, 1845).

Poloniei Ion Sobiesky au scos-o și au ars-o în plăță, adresând poporului adunat pompoasa declarație: Priviți, cum Regele Poloniei vă mântuește de jugul turcesc.

3) Isoarele acestei biografii sunt: *Cronicele lui Miron Costin și Ioan Neculce*, și *Histoire Othoman*, par D. Cantemir, t. 2, p. 392, 361, 369, 372, 373 (Paris 1763).

Postelnicul CONSTANTIN CANTACUZINO, și soția
lui ILINA, fata lui Radu-Vodă Șerban
(Portrete murale la Mănăstirea Hurezi)

III

POSTELNICUL CONSTANDIN CANTACUZINO

Nici un v. ac nu va fi vre-o dată într'atâta desmoștenit de ceriu. În cât să ne înfățișeze nesmulomenesc astfel precum îl vrea despotismul. Ura asupra ei, fie în numele unuia, fie în numele tuturor, a trecut din vârstă în vârstă: viitorul nu va trădă această frumoasă cauză. Totdeauna se vor afla oameni pentru care dreptatea este o necesitate, apărarea slabului o trebuință. Acești oameni n'o vor lăsa totdeauna a să povățui de această impulsie măreață. Mulți vor suferi, mulți vor pe i poate; dar pământul cu care se va uni țărâna lor, va sălta prin această țărână, și va ciăpă cu rând sau târziu.

Benjamin Constant.

În cea din urmă jumătate a veacului al XVI-lea, la Anghia, în Turcia, se află un neguțător c'o mare reputație, ale căruia posesii se întindeau până la țărmurile Du-

nării. Acest om, poreclit de Turci Şeitan-Oglu (Fiul Dracului) se numià Mihai Cantacuzino. După ce acesta se sugrumă la 1575 de sultan Selim I, celelalte membre ale familiei lui, temându-se de tirania turcească, fugiră la insula Creta, ce să stăpânià atunci de Veneţiani. D'acolo cinci fraţi Cantacuzini ce singuri rămaseră, ridică toată această familie, dobândindu-şi cu vreme ertare de la Poartă, se întoarseră în Constantinopol¹⁾. Acì este cunoscut că ei se despărţiră: cel mai mare, Mihai, a rămas în Constantinopol; cel d'al doilea, Dimitrie, s'a dus în Crimeia şi s'a turcit; alţi doi, anume Toma şi George, s'au dus la Moldova şi cel mic, Constandin, a venit în Ţara Românească în domnia lui Radu Mihnea Vv.²⁾. Numele ce purtà şi caracterul lui blând şi cinstit, făcù pe acest Domn şi pe succesorii lui a-l primi în slujbele Statului. Matei Basarab, urcându-se pe tron, îl luă în favor, îl făcù Po-

1) După un act aflat de Generalul Mavru la Mesemvria.

2) Genealogia Familiei Cantacuzino arată cu greşală că el ar fi venit la 1631, în domnia lui Matei Basarab.

stelnic mare și îl însură cu Ilinca, fata lui Radu Șerban Vv.¹⁾.

El avu de la dânsa șase fii, anume: Drăghici, Șerban, Constandin, Mihai, Matei și Iordache; și șase fete, pe care le-a măritat trăind el. Cea dintâi după Banul Vintilă Cornescu²⁾; a doua după un Castargiu; a treia după Papa Brâncoveanu;

1) Unii din istoriografia noastră au zis că Radu Șerban Vv. au fost ginere lui Mihai Vv. Viteazul. Aceasta nu e adevărat. Radu Șerban a avut soție pe Elena, fata jupăneșei Maria dela Coiani și a lui Udriște Vistierul, feciorul bătrânului Vornic Drăghici dela Mărăcineni. Cu această soție Radu Șerban au făcut două fete: Elena și Ana (Constandin Basarab fiul lui au fost bastard). Cea dintâi s'a măritat după Constandin Cantacuzino, și a doua după Pătrașcu, fiul lui Mihai Vv. Viteazul, cu care a avut numai o fată, anume Elena, care după moartea tată-său Pătrașcu, întorcându-se cu mamă-sa în Țara Românească la 1644 s'a căsătorit cu Eustratiu vtori Vistier și dela care n'au rămas nici un copil.—Acestea le-am descoperit din mai multe acte particulare, care, neavând alt interes istoric, am socotit de prisos a le mai reproduce.

2) Familia Corbeanu, una din cele mai semnate ale țării, s'a stins în 1748 în persoana Slugerului Constantin Corbeanu. Corbenii din urmă n'au fost adevărați; ei s'au tras din Maria soția acestuia, care, căsătorindu-se în urmă cu un Grec fără nume de familie, i-a dat ea numele de Corbeanu.

a patra după Spătarul Pană Filipescu ; a cincia nu se știe după cine și a șasea după un boer de familie Costin. Constandin Cantacuzino, înavuțit de moștenirea socrului său și de ceea ce-i dedese cumnatu-său Constandin Basarab Vv. 1), aliat cu cele mai mari familii ale țării, prin însurarea fiilor și fetelor lui, bucurându-se de o mare popularitate în patria sa adoptivă, trăi o viață fericită în curs de mai mulți ani. Dar ciasul răștriștei sună pentru dânsul. — La 1658, maziluindu-se cumnatul său Constandin Basarab Vv., un grec obscur Mihnea Vv. se trimise Domn de la Poartă, vrăjmaș a lui Constandin Basarab, care îl turburase în cele dintâi luni ale domniei lui, năvălind în țară. Mihnea Vv. începù a prigonì pe Cantacuzino. Acesta atunci își dete demisia de Logofăt mare și se trase la moșia lui la Filipești, sub chezășuirea în scris a Domnului că-l va lăsa să se odihnească în pace. Câtevâ luni după aceia Domnul, pri-

1) După moartea acestuia și a Doamnei Anii soția lui Pătrașcu și a fiiei Elenei, în familia lui Cantacuzino se concentră trei stări însemnate : a Mărginenilor, a Craioveștilor sau Basarabeștilor și a lui Mihai Vv. Viteazul.

mind pe boeri, căci nu voiseră să se plece a se răscula asupra Porții, măcelări pre o seamă dintr'înșii. In urmă trimise pre marele Armaș Dincă Sârbul la Târgoviște să omoare pe Banul Preda Brâncoveanul, și pe Căpitan Odor cu ostașii din Târgoviște și cu Plăiașii Ialomiții la Filipești ca să omoare pe Cantacuzino și pe ginerisău Spătaru Pană Filipescu. Cantacuzino, trăind retras, nefiind amestecat în sfaturile boerilor, nu bănuia nimic din partea Domnului, și cu atât mai mult că doi fii ai lui se află cu slujbă credincioasă lângă Domn: Drăghici, care era trimes ambasador în Ardeal, și Șerban, care era Postelnic. In 16 August 1659, într'o Marți dimineata, isbiți fără de veste la casele lor, Cantacuzino și Filipescu d'abia avură vreme să fugă. Goniți două zile și două nopți prin munții Prahovii, ei însfârșit fură norociți a scăpa în Brașov. Deși Cantacuzino dobândise cu vre-o patru ani mai înainte un hrisor de la Prințul Transilvaniei George Racoți, că la întâmplare d'aveni el în această țară să-i dea toată protecția, dar cunoscând alianța acestuia cu Mihnea Vv. s'a temut și a trecut în Moldova cu toată familia lui, scriind și fiului său Șerban de a fugit de la Mihnea Vv.,

când acesta erà cu tabăra la Sibiu, și a venit lângă tată-său la curtea lui George Ghica Domnul Moldaviei. Domnul, mâhnit că nu a putut pune mâna pe acești boeri, scrise la Poartă, pârîndu-i că sunt haini și revoluționari. În urma acestei pări, Vizirul Kiupruliul, trimite doi Capigibași de ridică pe Constandin Cantacuzino din Moldova și îl duse la Constantinopol. Acolo el a eșit înaintea Divanului împărătesc de s'a judecat cu boerii trimieși de Domn Kapichihaele într'această pricină, anume: Colcea Doicescul, Necula Sofianu și alții. Apărarea lui a fost atât de frumoasă, încât a tras în parte-i pe toți miniștrii Turci, care mai întâi îi erà împotrivitori, câștigați fiind de banii Domnului. De atunci Cantacuzino dobândi o mare considerație la Poartă.

Pe când acestea se treceà în Constantinopol, Mihnea Vv. stăruind în părerea sa, cu toată împotrivirea boerilor, mai omori o samă dintr'inșii și se revoltă împotriva Porții, măcelărind pe toți Turcii ce se află în Târgoviște și București.

Unii din istoriografii noștri, cuprinși de un nobil entuziasm pentru orice faptă privitoare la independența patriei, ținta statornică a Românilor din toate timpurile,

au osândit pe boeri, învinovățindu-i de lașitate, căci nu s'au unit cu Domnul împotriva Porții. Socotința noastră este că această mustrare nu e meritată. Intr'adevăr, care erà starea țării de atunci? Care erà șansele de izbândă ce aveà Mihnea? Aveà el oare talentele trebuincioase ca să pue bine în lucrare un plan ce avuse mărimea a afce? Iată întrebările ce istoriografia trebuie să deslege și soluția ar fi fost în favorul boerilor. Căci, la aceste întrebări, isotria ar răspunde: Turcia atunci, sub administrația vestitului Vizir Chiuprului se împuternicise, iar țara erà slăbită de războalele ce Matei Vv. Basarab ținuse cu Moldovenii și Cazacii, de nenorocitele răzcoale ale ostașilor și plină de oștiri turcești și tătărești, care treceà în Transilvania. Singurul ajutor al lui Mihnea erà Racoți, — Racoți care după catastrofa din Polonia, întorcându-se în țara lui, se aflà într'o poziție foarte critică: Ardelenii ne mai vrândul Domn și aflându-se cu puțină oștire strâns de aproape de Turci. Cum că Racoți și Mihnea n'aveà talentele trebuincioase pentru o asemenea mare întreprindere, faptele au dovedit. Căci în loc să-și concentreze puterile ca să cază deodată asupra Turcilor, ei și le-au răschirat trimițând pe Constandin Basarab c'o oștire

de 30.000 Români și Transilvani, să co-prinză pe seamă-i tronul Moldaviei. Pentru aceea un judicios Cronicar a avut dreptate să zică: „Cum se vede, nebunește umblă Racoți ca și Mihnea Vodă și Constandin Vodă, că nu caută să-și isprăviască întâi treaba lui din Ardeal cu Turcii, apoi să se apuce de Domniile aceste, ci vrăa să facă mai multe trebi de-odată, și pe urmă, nici una n'au putut isprăvi: că răschirându-se oștile prin Țările Românești și Racoți rămânând cu oaste puțină, având războiul cu Turcii la Giula, l-au biruit. 1)”.

Mihnea Vv. aflând de-odată învingerea dela Giula, și cea dela Iași a lui Constandin Basarab, pierdù curagiul, își părăsi armata și fugi în Transilvania.

Acestea care le aduserăm noi aci, ca să escusăm purtarea boerilor într'această împrejurare, mărturisim că n'am făcut-o mișcați de vre-o simțire de dragoste sau binevoință către dânșii, dar căci am socotit că aceasta este adevărul istoric. Incât pentru aristocrația noastră, noi care studiem de atâta vreme istoria patriei noastre, suntem convinși mai mult decât oricare, că

1) Cronica lui Constandin Căpitanul.

egoismului, mârşavei ambiţiei şi laşităţii ei, ţara a fost datoare toate suferinţele sale.

După fuga lui Mihnea Vv., Constandin Cantacuzino se întoarse în ţară. George Ghica I, se orânduise Domn. Acesta după o domnie de 9 luni şi 10 zile se văzù într'o zi pus în hiare de Mustafa Paşa de la Silistra şi pornit la Constantinopol, sub pricinuire, zic unii, că n'a plătit haraciul la vreme, iar alţii că vrea să fugă la Nemţi.

„Atuncea, zice un cronicar, erà Impăraţia la Odriu (Adrianopol) şi s'au întâmplat de au fost acolo şi Constandin Postelnicul Cantacuzino, fiind chemat de Vizirul ca să-l întrebe de zăbava haraciului, cum au fost lucrul, şi-l pedepsià zicând că au făcut Ghica Vodă şi Românii meşteşug (viclesug) şi ruşine Impăratului de n'au adus haraciul de vreme şi cum Impăratul birueşte de la Răsărit până la Apus şi nu este altă ţară mai rea de cât Ţara Românească, că nu apucă o nebunie să se potolească, şi alta se ridică. Şi îndată porunci Vizirul ginere-său Mustafa Paşa să vie aicea în ţară să fie Domn, adecă Paşe, şi rândul 4000 de Turci să vie cu dânsul şi au poruncit să omoare şi pre

Ghica Vodă. Iar Constandin Postelnicul, bunul creștin și vrednicul de slujbă, el dacă înțelese de aceasta, mult plângea și se vaită pentru săraca de țară, cum va să-și piarză legea și sfintele biserici, să se facă meceturi turcești, și-și căută ajutor într'o parte și într'alta, și pe nimenea nu-și găsi, fără cât pe cel puternic Domnul nostru Isus Hristos, care întări inima robului său Constandin Postelnicului, și vitejește cuteză de intră la Vizirul Kiupruliul și cu mare groază deschise gura lui și cu multe lacrimi i se rugă, ca să se mai milostivească încă odată pentru Țara Românească să-i erte greșeala, prinzându-se tare că nu vor mai face ce au făcut, ci vor da haraciul la vremea lui, și multe ca acestea zicea, aducându-i aminte în tot chipul. Atuncea dete Dumnezeu de-și contenî Vizirul mânia și îndată opri pe ginere-său Mustafa Pașa să nu vie în țară. Că pentru voia lui Constandin Postelnicul a ertat și pe Ghica Vodă de moarte, și pe Țara Românească de greșeală. Căci pe acest Constandin Postelnicul foarte îl avea Kiupruliul iubit, căci îl aflase că grăește drept și ține cu raiaua Impăratului și pohtește binele săracilor. Avut-au această săracă de țară noroc cu acest om bun,

care stă în toată vremea pentru binele ei și îl durea în inimă de creștinătate și de pământul Țării Românești, ca să nu-l piarză, că și el era moșnean în țară, cu case și cu altele ca și alți boeri...¹⁾.

După ce Cantacuzino izbuti d'a depărta d'asupra țării răul ce o amenința, Vizirul îl întrebă dacă voește să primească Domnia, aceia ce el refuzând, îi porunci să-i recomande pe cine va vreă el să-l facă Domn. „Atuncea, înțelegând aceasta Domnii greci Țarigrădeni, adăogă cronica, făgăduia bani mulți și îl rugă să facă pe unul din ei Domn. Iar el știind că sunt Greci, avani și încărcăți de datorii, nici unuia nu îngăduia pentru binele țării ca să o prade și să o jefuiască, cum sunt ei învățați²⁾). Gligorașcu Ghica, fiul fostului Domn, aflându-se la Constantinopol, scrise și el lui Cantacuzino, rugându-l să-l facă pe el Domn, făgăduindu-se că îi va fi ca un părinte și nu va eși din cuvântul lui. Cantacuzino socotind că acesta, fiind născut în Moldova, cunoscând obiceiurile, limba și starea țării, este cel mai bun

1) Cronica lui Tudosie Stoian.

2) Cronica lui Tudosie Stoian

din câți pretendenți se află, îi scrise să vie la Adrianopol. Acolo viind, Cantacuzino, după ce dobândi de la dânsul un înscris, prin care se jură că-l va prîvi ca p'un tată, îl duse de sărută poala Impăratului și dobândi steag la domnie.

După această ceremonie, Constandin Cantacuzino se duse la Constantinopol ca Capichiaia al Domnului. Grigorie Vv. încă nu se întorsese în țară, când primî veste că Poarta să căește că a scăpat ocazia sa facă în țară pašalâk și că se încearcă din nou a îndeplini vechea ei dorință. Aceasta ni se lămurește din scrisoarea Domnului, adresată atunci către Capichiaele sale. Cantacuzino prin influența sa lângă miniștrii Turci, mîntui de a doua oară țara și apoi se întoarse la casa sa, unde refuzând orice dregătorie, trăia retras după făgăduința Domnului, petrecându-și viața în faceri de bine.

Grigore Ghica Vv. nu era lipsit de oarecare calități bune, și în cele dintâi vremi se arată un Domn vrednic. Iar în urmă, avînd nenorocirea să-și dea încredere la niște oameni răi, jafurile și abuzurile începură. Constandin Cantacuzino din locul său de retragere adesea făcea Domnului observații. Aceasta simțind-o

curtezanii, hotărîră să îl mântuiască de un censor incomod, ca să poată și ei mai fără sfială prădă poporul. Intre dâșii se deosebiră două vase rele, cum îi numesc cronicile: unul numit Vornicul Stroe Leurdeanul¹⁾ și celălalt Cămărașul Dimitrie²⁾. Ambii aceștia erau datori existența lor lui Cantacuzino. Pe cel dintâi îl scăpase în două rânduri de la moarte și în urmă și făcuse pe fata lui noră, măritând-o

1) Vornicul Ivașcu Goleșcu a avut numai două fete, pe care Matei Vv. Basarab, neavând copii și fiind văr bun cu dâșele, le-a făcut fete de suflet după Genealogia Familiei Cantacuzino însă, aceste fete eră lui Matei Vv. nepoate de sor]. Pe una a măritat-o după Preda, fiul lui Danciu Brâncoveanu, iar pe a doua, anume Vișa, după Vornicul Stroe Leurdeanul. Acesta a mai avut un frate anume Matei, carele mergând la Cămenița a murit nelămurat. Din Vornicul Stroe a rămas numai un fiu ce se s'a numit Spătaru Radu Goleșcu și a ajuns în urmă o persoană istorică. Acesta a avut numai trei fete: pe muma Bălăcenilor, muma Prășcovenilor și pe Ana, care, însoțindu se c'un Știrbei, a făcut pe Banul Radu Goleșcu, tatăl Goleștilor din zilele noastre. — Notă păstrată în familia Goleșcu.

2) Acest Dimitrie după cronică eră lui Cantacuzino nepot de văr premare. Iar după Genealogia Familiei Cantacuzino el îi era nepot de frate, fiind fiu al lui Mihai Cantacuzino din Constantinopol. El a ajuns în urmă și Domn în Moldavia.

după fiul său Șerban Cantacuzino. Pe ce d'al doilea îl adusese din Constantinopol îl crescuse, îl boerise și îl ținea încă în casa lui. Aceștia, nesocotind datorințele ce aveà către dânsul, hotărîră să-l piardă Rămânând ei Caimacani în lipsa Domnului, care însoțise oștirea turcească în Ungaria la asediarea cetății Uivarul, făcură complot împreună cu Doamna Maria și scriseră lui Grigorie Vv. în tabără pâră mincinoasă, cum că Cantacuzino îl părăște că este hain către Turcii de pre marginea Dunării, că nu bagă în samă pe Doamna, luând-o în răs, că oprește țara să deà bir și alte multe. Intorcându-se Domnul în țară, Leurdeanul nu încetă a-i scrie împospătându-i pâră și povățuindu-l ca ne mai întâlindu-se cu Cantacuzino, cum va sosì în Capitală, să trimeată să-l omoare fără de veste¹). Grigore Vv. se plecă acestor povețe, uită îndatoririle ce aveà

1 Genealogia Familiei Cantacuzino și toate cronicele aceluï timp, afară d'a lui Constantin Căpitanul, care se vede a fi prea osul Cantacuzinilor, mărturisesc că Domnul nu s'a întâlnit cu Cantacuzino și tac despre răscoala ce Șerban vrusese să facă în țară. Constantin Căpitanul arată dinipotrivă (vezi acea cronică).

către Cantacuzino, și cum ajunse la București trimise noaptea dorobanții de-l ridică din așternut și îl duseră la mânăstirea Snagov. Eră Sâmbătă spre Duminică 20 Decembrie 1664. Acolo, îngenunchindu-l înaintea icoanelor, îl lăsară să asculte leturghia; după aceea se precestuî; și seara pe la cină, îl omorîră în trapezaria mânăstirii. Trupul lui îl ridicară soția sa și copiii și-l duseră de-l înmormântară la mânăstirea lor la Mărgineni. — Vestea acestei crime a Domnitorului răsună cu durere în toată țara. Cronicarii timpului mai toți jeluiesc moartea lui Cantacuzino. „Toată țara îl plânge, zic ei, că au pierdut un stâlp carele sprijiniă toate nevoile țării. Plângu-l săracii că au pierdut mila; plângu-l că au avut de la el multă căutare și tuturor le-au părut rău de moartea lui, și creștinilor și păgânilor”.

Domnul încă peste vre-o câteva zile cuprins fiind de muștrare de cuget pentru fără de legea sa, se arată înaintea Mitropolitului și îngenunchind în fața icoanei declară că Cantacuzino n'a fost nimic vinovat și blestemă amar pe cei ce l'au povățuit să-l omoare.

Moartea lui Cantacuzino avu rele urmări pentru țara noastră. Fii lui, vrând să-i rea-

biliteze memoria și să-l răzbune deteră pricină de se despărți toți boerii în două partide, care sfâșiară țara și o aduse la o marțicăloșie. La Ianuarie 1665 Grigore Ghica Vv. fugind în Țara Nemțescă, Constandin al treilea fiu al Postelnicului Cantacuzino se luă după dânsul și după ce îl trase în zadar pe la judecată la Curtea Austriei, în tâlnindu-l în sfârșit în Veneția, dobândi de la dânsul o carte, prin care afurisiă pe Leurdeanul, mărturisind că el l-a îndemnat la acea crimă, cum și trei scrisori autografe ale lui Leurdeanul către Comisul Constandin Vărzarul, scrise pe când acesta se află în tabără lângă Domn și Leurdeanul Caimacam prin care îl siliă să facă în tot chipul să înduplece pe Domn să omoare pe Cantacuzino. Dintr'altă parte frații Cantacuzini ce rămăseseră în țară, dobândind de la obșteasca Adunare a țării un act mărturisitor de nevinovăția părintelui lor, în care se vede iscălit și Leurdeanul, și altul de la Parteni Patriarhul Constantinopolului și de la Sinodul întărindu-l și mărturisind asemenea. Cu aceste acte și cu scrisorile dobândite, cum și cu un alt act dela următorul Patriarh al Constantinopolului Metodie ¹⁾, ei cerură de l

1) Aceste cărți ale Patriarhilor, necuprinzând

Radu Leon Vv. ce se orânduise Domn, ca să dea în judecată pe Leurdeanu. Dar Domnul, cu toată trebuința ce avea de Cantacuzini, nu-i iubiă într'atât cât să se strice cu partida opozantă. Pentru aceia ei nu dobândiră atunci de cât numai un act din partea Domnului, care asemenea constatăză nevinovăția părintelui lor. În acelaș an (1669), mazilindu-se Radu Leon Vv., Vornicul Antonie de la Popești din județul Prahova, se urcă pe tron. Cantacuzinii găsiră acum ocazia și se porniră cu plângere către Domn. Cererea lor fû primită și se hotărî ca Leurdeanu să se dea în judecata obșteștei Adunări a țării, care, după vechia noastră constituție, avea drept să judece în pricini de vini mari și de stat, întocmai ca Camerile Pairilor de acum din Franța și Englitera. În urma acestora se și strânse obșteasca Adunare în sărbătorile Paștelui în Divanul cel mare, Aprilie 20 anul 1669, unde eră adunați, după obicei, Mitropolitul, Episcopii, Egumenii de pe la mânăstiri, toți boerii mari și mici și norod mult. Acolo mai întâi Mitropolitul adresă Adunării o carte, păvătuind pe toți care

nimic mai deosebit de cât aceia ce se cuprinde în actele ce reproducem, le-am lăsat. Ele se află în original la D. Căpitanul Constandin Cantacuzino.

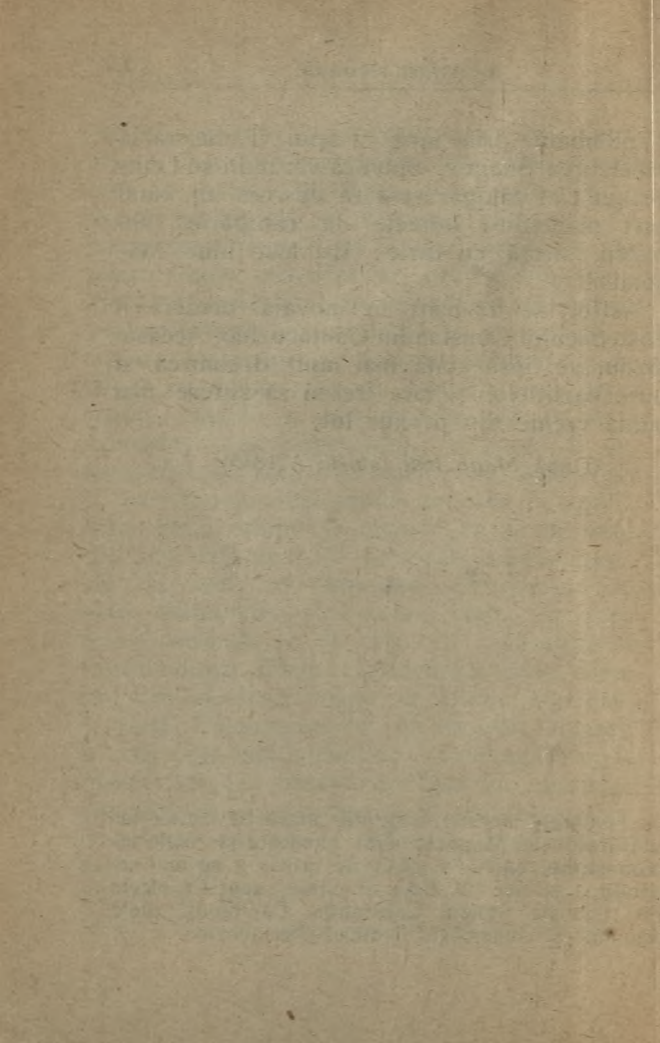
cunosc pricina a mărturisi adevărul. Leurdeanul într'untâiu tăgăduia tot. Când îi arătară scrisoarea Ghicăi Vv., prin care îl mărturisiă pe vinovat, el răspunse că Ghica Vv. poate să scrie ce-i va fi voia, iar el nu știe nimic despre aceasta; iar când Cantacuzinii scoaseră scrisorile lui către Vărzarul, el nu mai putù tăgădui și se mărturisi de vinovat.— Curata destăinuire a acestui scelerat de intrigile ce făcuse ca să omoare pe Cantacuzino, răsculă o mișcare de ură în toată Adunarea acea numeroasă. „Atuncea îl cunoscură toți, spune cronica, și l batjocoriă și mari și mici, și-l suduiă muerile și copii“. Adunarea îl osândi la moarte, ca pe un omoritor și îl dete pe mâna Armașilor să-l omoare. Cei răi sunt totd'auna lași. Leurdeanul cu toate bătrânețele lui iubiă viața. În acea nevoe văzându se, el căzù cu rugăminte la Postelniceasa Elena Cantacuzino și la fii ei să-l erte și să se roage la Domn să-l lase în viață. Rugămintea lui se ascultă. Domnul îi ertă viața supt condiție ca să se călugărească tot la mănăstirea Snagov, unde îl omorise pe Cantacuzino și să plătească jaful ce făcuse casii lui. Atunci îl scoaseră cu mare necinste din Adunare și punându l numai în antereu cu răvașele de trădare spânzurate pe piept într'un car cu doi boi,

il plimbară prin târg și apoi îl duseră la mănăstirea Snagov. Spun că văzându-se Leurdeanu că-l călugăresc fără de voia lui, când auzi punându-i numele de călugărie Silivestru, strigă cu furie: Ba mai bine Mahomet!

Astfel se răsplăti nevinovata ucidere a Postelnicului Constandin Cantacuzino. Această răzbunare însă ațâță mai mult desunirea și furia partidelor și țara trebui să sufere mai multă vreme din pricina lor.

(După *Magazina Istorică* I. 1845).

Isvoarele acestei biografii, afară de actele aci alăturate (în *Magazina* sunt publicate și actele întrebuintate, cari s'a găsit de prisos a se mai reproduce și aci *N. Ed.*) și citate, sunt *Cronicele* lui Tudose Stoian, *Constantin Căpitanul*, altele anonime și *Genealogia Familiei Cantacuzino*.

MIRON COSTIN
Portret mural in biserica de la Todireni

LOGOFĂTUL MIRON COSTIN**Istóricul Moldaviei**
— — —

Numele lui Miron Costin este vestit atâta prin Istoria Moldaviei ce ne a lăsat, cât și prin tragica lui moarte. Căci și el asemenea au cinstit știința, și au dat frumos exemplu în acele triste timpuri, pierzându și viața pentru binele omenirii. Cronicile Moldaviei pomenesc de dânsul mai întâiu în anul 1675, în domnia lui Dumitrașcu Cantacuzino, când el fiind Vornic mare de țara de sus, fù trimis în două rânduri în Polonia pentru tratații de pace. Un an după aceia Moldovenii se mântuiră de Dumitrașcu Cantacuzino, mazilindu-l Poarta, și Antonie Ruset se urcă în tron. Acesta erà un om bun și milostiv.

Miron Costin însă în domnia lui se aruncă în opoziție și la 1678, după întoarcerea Domnului din expediția de la Cehrin din Țara Căzăcească, unde însoțise pe Vizirul cu oștirea turcească, el, împreună cu Buhuș Hatmanul, îl pârîră la Vizirul și izbutiră a-l mazili. Un cronicar povestind această faptă necuvenită, de vreme ce țara eră mulțumită de Antonie Vv., pomenește numai de Buhuș Hatmanul, iar pe Miron îl trece supt tăcere, zicând; „și altul, pe care treacă-l condeiu meu, căci l-am văzut osândit perind nevinovat de alți Domni“. Miron dimpreună cu alți boeri însoți pe Antonie Vv. în mazilia lui la Constantinopol și intrigă mult să se numească Domn Duca Vodă, prietenul său. În 6 Decembrie 1678 Duca Vv. se urcă pentru a treia oară pe tronul Moldaviei. În această domnie el își desvâlă mai mult caracterul său. Rău, pismătăreț, îndelungariț la mânie și lacom la avuție, având încă și pismă veche pe Moldoveni, căci îl goniseră din țară în a doua lui domnie, el începù îndată feluri de asuprairi, scoțând dări peste măsură și prigonind pe mai mulți boeri. „El eră, zice cronica, și Domn și Vistiernic mare, și neguțitor și vameș, că toată hrana tuturor o luà el de o precupețiã“. Pe atunci în Moldova tirănia nu se suferià în tăcere.

Aşa nu trecu mult şi o sumă de boeri, între care Vasile Gheuca Vistiernicul cel mare, Gheorghită Bogdan vel Jicnicer şi Slugerul Lupul, făcură complot ca să omoare pe Domn şi pe Logofătul Miron Costin şi pe Hatmanul Buhuşi, cari aveà nenorocirea a fi miniştri. Trădaţi de timpuriu, ei plătiră cu capul îndrăzneala lor.

În 1683 Aprilie 20, Duca Vv., din porunca Sultanului, plecă cu două mii oameni pedestriime să însoţească armata turcească ce mergea să ia Viena. Logofătul Miron îl însoţi împreună cu alţi boeri. Domnul cu oştirea sa trecură prin Ţara Românească la Ruşava şi de acolo, prin Sebeş, Logoş, Timişoara, Sarvaş, Solnoc peste apa Tisa şi apoi au trecut Dunărea pe la Buda, unde au ajuns pe Şerban Vv. Cantacuzino, Domnul Ţării Româneşti, şi împreună se duseră în tabăra Vizirului la Ston-Beligrad; şi apoi porniră cu toţi spre Viena.

Pe când Duca Vv. cu armata turcească se trăgea îndărăt din naintea mântuitorului Vienei, Regele Sobieski, Moldova se făcu din nou pradă turburărilor. Nişte boeri moldoveni ce eră emigraţi în Polonia, dimpreună cu fostul Domn Petriceico, aflând de învingerea Turcilor la Viena, luară vre o

câteva regimente de Polonezi cu Polcovnicii Dimidiski și Cunețki și se pogorîră în Moldova Doamna și Căimacamii lăsați de Duca Vv. fugiră în Țara Românească și locuitorii țării emigrară din calea oștii poloneze. Dint'r'altă parte Cazacii prădă asemenea țara.

Duca Vv. ajungând în Transilvania la Curtea Prințului Apafi și aflând cu deamăruntul starea Moldaviei, pleacă să intre în țară pre muntele Trotuș după povăța lui Miron, iar nu prin Țara Românească, cum îl povățuiau alții, și merse în sat la Domnești cu puținei oameni. Acolo zăbovind vre-o două săptămâni, în ziua de Crăciun, într'o Marți, aflându-se la masă cu Miron Costin și cu Constandin Postelnicu, se văzù izbit de Polonezii trimiși de Petriceico Vv., având capete pe Dimidiski și Bainski. După o împotrivire de vre-o două zile și cu toate silințele Hatmanului Buhuș, Polonezii intrară în curte, prinseră pe Duca Vv. și îl porniră în Polonia. În acea turburare Miron erà p'aci să-și piarză viața, de nu se întâmplă un Polonez ce îi erà prieten, care îl scăpă din mâinele ostașilor. El se duse atunci de voia lui în Polonia după Duca Vv., unde șezù mai bine de un an, până când se mazili Dumitrașcu Cantacuzino, succesorul lui Duca Vv.,

și se alese Domn Cantemir cel bătrân. Atunci el se întoarse în patria sa. Jalnică eră starea Moldaviei în acea vreme. Dintr'o parte Polonezii, dintr'alta Cazacii și Tătarii coprinseră toată țara, încât Domnul nu stăpâniă decât Iașii și o parte din țara de jos. Neorânduelile ce isvorîră din aceasta, nevoile de tot felul ce năpădise peste țară, între care și o grozavă foamete, făcură pe cei mai mulți dintre feciorii de boeri, curteni și alții să se facă tâlhari și să prade țara. Spre stârpirea acestora Domnul luă strașnice măsuri și orânduî pentru aceasta pe Miron Costin Staroste la Putna și pe frate său Velicico Costin Hatman. Cantemir Vv. eră un om bun, milostiv și înzestrat cu mari talente ostășești, dar iute la mânie. El avu nenorocirea de-și dete toată credința unui fanariot gonit pentru intrigile lui din Țara Românească, anume, Postelnicul Iordache Ruset, pe care îl făcù Vistier mare. Acesta intrigă de scoase pe Velicico din Hâtmănie, făcându-l Vornic mare, iar în locu i puse pe Bogdan, ginerile Domnului. Toată cârmuirea țării căzù atunci numai în mâna lui Iordache Ruset și a Hatmanului. Asupririle făcute de dânșii, dăjdiile, sau cum se ziceă atunci, orânduelile ce lăcomia Vistierului scoteă adesea pe țară, mâhni

tare pe pământeni și începură a strigă. Miron Costin strigă mai tare de cât ceilalți asupra nedreptăților ce se urmă. De multe ori intrând în Visterie, spune cronica, el zicea cam cu glumă: «Vistiernice, mai încet cu orânduile!» Aceia ce nu plăcea de loc Vistierului. Asemenea și Velicico, fiind cam semeț, adesea înfruntă pe Bogdan ce îi urmase în Hătmănie. Aceste împrejurări făcură pe ambii miniștri să caute ocazie ca să piarză pe frații Costini. Ocazia nu întârzie. Vr'o câți-va boeri, între care Lupul, feciorul lui Gavrilă Costache Vornicul, Ivașco, Constantin și Antiohie Jora, fugiră în Țara Românească la Constandin Vv. Brâncoveanu, prin mijlocirea căruia merșeră la Poartă să pârască pe Cantemir Vv. și pe miniștrii săi. Aceștia nu pierdură această ocazie ca să pârască pe frații Costini la Domn, vinuindu i că după povățuirea lor ar fi fugit boerii de mai sus. Cantemir Vv. în furia lui, trimise îndată noaptea de ridică de la casa sa din Iași pe Velincico și aducându-l înainte-i, după ce îl bătù cu buzduganul, îl închise în beciul de supt casa cea mică din Curtea Domnească. De acolo scoțându-l în noaptea următoare pe la trei ceasuri îl duseră la fântână și acolo îi tăie capul, fiind față și Beizadea Dumitrache Cantemir

Istoricul. — Miron Costin se află la Barboși, în ținutul Neamțului El neștiindu-se vinovat, nu bănuia nimic, cu atât mai mult că și logodise pe fiul său Pătrașcu Cămărașul cu fiica Domnului. Era însă tare intrigat, căci își pierduse soția și se ocupă de trista datorie d'a o înmormântă, când sosi fără veste Armașul al doilea Racoviță cu poruncă ca să l ia și să-l ducă la Iași. În vreme ce Miron se rugă să-l aștepte până și-o înmormântă soția și apoi să plece, — iată că sosi și Dumitrașcu Macri, vătaful de Păhârniciei, cu a doua poruncă de la Domn către Lefegii din Roman, ca ori unde îl vor găsi, acolo să l tae. Indată îl smulseră din brațele familiei sale și ducându-l în târg în Roman, îl îngenunchiară și îi tăiară capul.

Intr'acest chip periră nevinovați Logofătul Miron Costin și frate său Velicico Hatmanul. «Și nu i-au scos la Divan Cantemir Vodă, zice o cronică, să le arăte vina sau vicleșug, să vază lumea. Ce așa, cu tirănie, i-au omorît; nici cărți viclene arătând; ce numa așa ori pre vina lor, ori cu năpaste i-au omorît. Așa au deprins din ceputul lumii pisma și zavistia, și nu părăsește a mușcă pre toți, și nimeni de dinții ei a se feri nu poate».

Lui Miron i-au rămas trei feciori: Ioan Sărdariul, Nicolae Logofătul al treilea, care a continuat cronica tată-său, și Pătrașco Cămărașul ¹).

(Din *Magazinel Istoric I*, 1845).

1) *Isvoarele* acestei biografii sunt: *Cronica lui Nicolae Costin* și alta anonimă.

SCENA V

ROMÂNII ȘI FANARIOȚII

Incă din zilele lui Mihai Vv. Viteazul, Grecii Țarigrădeni și Rumelioți ¹⁾ veniți în țară, se făcuseră nesuferiți pământenilor. Această ne o dovedește un articol al tractatului de la 1595, încheat la Belgrad între Mihai Vv. Viteazul și Sigismund Prințul Transilvaniei, în care se stipulează ca nici un Grec să nu fie primit

1) Prin cuvântul Greci în cursul acestui articol trebuie a înțelege numai pe cel din Constantinopol și din Rumelia și mai cu deosebire pe cel dintâi, cunoscuți mai de obște sub numirea de Fanarioți. Sdravăna nație elenică de astăzi, pe care noi o iubim și o respectăm, se deosebesc de Fanarioți, pe care însăși ea li urăște și li depărtează din sânul ei.

în slujbele Statului. După moartea lui Mihai Vv. și mazilia succesorului său Radu Șerban Vv. se așează Domn Radu Mihnea la 1613. Acesta fù cel dintâi Prinț care veni în Scaun însoțit de o mulțime de Greci. Neorându-elile ce aceștia aduseră în țară mâhniră tare pe pământenii. Ca întotd'auna când opinia publică este întărâtată peste măsură, se formară comploturi împotriva Domnului și a Grecilor. Aceștia crezură atunci că vor putea înneacă în sânge ori-ce manifestație a opiniei publice, și capetele Stolnicului Bercan, al Cămărașului Mihai și altor opt tineri boeri căzură supt securea gădei.

Pe sângele acestor martiri, Românii jurară răzbu-nare și o luptă, care trebuia să ție două veacuri, începù atunci. Atât este de adevărat că sângele vărsat în loc d'a omorî o opinie, o hrănește mai mult, o întărește și o face adesea a triumfă. Intr'adevăr cinci ani nu trecură după aceia, și vestitul Paharnic Lupul Mehidențianul și Căpitanul Buzdugan prădă și măcelăria toți Grecii din țară. Aceasta fu o reacție grozavă, dar dreaptă. Gavriilă Vv. Movilă răzbu-nă în anul următor Grecilor, trăgând în țeapă pe acești doi cetățeni, care bine au meritat de la patria lor! În domnia acestuia, a Radului Vv. Mihnea pentru a doua oară,

a fiului său Alexandru, a lui Alexandru Iliaş și a lui Leon Vv., sau de la 1618—1631, Grecii, favorizați de acești Domni, se înmulțiră iarăși în țară. Românii i-ar fi iertat atunci, și i-ar fi suferit în mijlocul lor, dacă ei, folosindu-se de experiența trecută, ar fi avut o purtare înțeleaptă. Dar ei eră întărâtați și vrură să aibă reacția lor. Atuncea țara în desperanță se ridică supt Aga Matei Basarab, Vornicul Aslan, Spătarul Gorgan, Paharnicul Barbu Predescu, Spătarul Minaif Coțofeanu, Slugerul Dumitru Filieșianu, Vistierul Mitrea și alți boieri. Leon Vv. în temerea sa socoti că va împacă răscoala, dând la 1631 Iulie 23, un hrisov prin care se izgonia toți Grecii din țară. Dar acum eră prea târziu. El trebui să-și lase și tronul în stăpânirea lui Mateiu Basarab, capul partidei patriotice. Aceleași lucruri se petrecură atunci în Moldova, unde poporul revoltându-se în Iași și toată țara, Grecii se izgonia dimpreună cu Domnul lor Alexandru Vv. Iliaş. Matei Basarab îndată ce se urcă pe tron se sili să vindice toate relele ce făcuseră Grecii și desrobì și mânăstirile țării închinatè de dânșii la mânăstirile grecești. Românii răsuflară în curgerea acestei domnii: instituții mântuitoare se făcură; țara se înteu-

meie și progresă iute; armatele noastre se acoperiră de glorie pe mai multe câmpuri de bătae. Un grec însă, un singur grec, fù în stare numai într'un singur an să dărâme tot binele ce făcuse Matei Vv. într'o domnie de două zeci ani și să întoarcă dragostea țării în ură cătră dânsul. După urgisita depărtare din slujbă a răpitorului Vistier Stroe la 1652, Matei Vv. făcù greșeală de încredință acest minister unui mai mare tâlhar, unui grec anume Ghinea Țucală. Tirațiile și răpirile acestui ticălos revoltară pe toată lumea și mai cu seamă armata. Țara căzù atunci într'o grozavă anarhie. Constantin Basarab, urcându-se pe tron la 1655, înoi, hrisovul lui Matei Vv. împotriva Grecilor și a desrobirei mânăstirilor. Țara s'ar fi reîntemeiat sub dânsul, dar răscoalele ostașilor și intrigile Grecilor la Constantinopol îl răsturnă la 1659. Atunci un grec Mihnea se urcă pe tron. Ura acestuia și reacția lui asupra Românilor fu cumplită. În mai multe rânduri se măcelăriră o mulțime de pământeni. În domnia acestuia, a lui George și Grigore Ghica, și a lui Radu Leon, sau de la 1658—1668, Grecii se înmulțiră iarăși în țară și cu dânșii se înmulțiră și suferințele ei. În cel din urmă an, Radu Leon

Vv. văzându-se mazilit de Poartă după plângerea boierilor, mijloci la aceștia ca să-l ierte și să-l primească iarăși Domn. cu făgăduiala că va scoate toți Grecii din țară. Boierii se învoiră. Dar Radu Vv., văzându-se întărit în domnie, își călcă făgăduiala și se întoarse din Constantinopol înconjurat de un mai mare număr de Greci. Acești, atunci se porniră c'o furie nouă asupra pământenilor. După ce otrăviră mai întâiu pe vrednicul patriot Logofătul Drăghici Cantacuzino, făcură complot, împreună cu Domnul, să omoare pe toți boierii pământeni. Aceștia luând veste chiar în ziua hotărîată pentru ucidere (3 Decembrie 1659), scăpară în Mitropolie la Vlădica Teodosie, unde, trăgând clopotele și adunându-se poporul și ostașii împrejurul lor, trimise răspuns la Domn să gonească pe Grecii din țară. Domnul văzând nevoia fu silit să se plece și dete la Decembrie în 9 un hrisov pentru aceasta. Curând după aceia Poarta îi mazili. În domnia lui Antonie Vv. țara răsufală, dar pentru scurt timp, căci după mazilia lui la 1672, viind domn iarăși Grigore Ghica, și în urmă Duca Rumeliotul, Grecii se înmulțiră și intrigile și împilarea pământenilor începură. Din norocire însă, aceasta nu ținū mult, căci la 1679 Șerban

Cantacuzino se ură pe tron. În domnia acestuia și a succesorului său, Constandin Brâncoveanu, intrigile Grecilor se precumară și țara se liniști și începù a se întemeia. Grecii atunci văzând că țara le scapă din mână se gătiră să dea o lovitură hotărîtoare. Unele din familiile Fanariotice precum Mavrocordatii, aflându-se în mare influință la Poartă, intrigară și în doi ani capetele Brâncovenilor, Cantacuzinilor, Văcăreștilor, Dudeștilor căzură sub securea otomană și Fanarioții dobândiră pe seamă-le cu hotărîre tronul românesc.

Noi nu voim să descriem domnia Fanarioților în țară, nici starea de jale în care ei au adus-o. Ținta acestui articol fiind numai a arăta în scurt deosebitele faze ale acestei lupte de două veacuri între Români și Fanarioți, spre înțelegerea actelor aci alăturate. Fanarioții și domnirea lor în țară s'a judecat de mai mulți scriitori cu talent. Un grec însuși, d. Zaloni a zis pentru dânșii: «Paginile Istoriei Moldaviei și Valahiei de vor fi scrise de o mână tare, nepărtinitoare și independentă, vor fi pline de acte arbitrare a acestor noi despoți. Nenorociții lăcuiitori ai acestor provincie, trebuie a se înfrică numai la auzul numirei:

Fanar și Fanariot^s 1). Cu urcarea definitivă a Fanarioților pe tronul românesc, lupta dintre ei și pământenii nu se precurmă, deși acum eră inegală. Dar sufletele alese, care apără o pricină sfântă și vor să se jertfească pentru dânsa, nu calculează puterile vrăjmașului. Astfel viitorul Mitropolit Antim și boierii Brezoianu, Obedenaru, Bengescu, Golescu, Sărdarul Barbu Cornea, ce se deosebira atunci ca capetele opoziției căzură mai toți jertfe patriotismului lor. Cu pierderea acestora, luptele mai încetă. Fanarioții eră în toată puterea lor. Ei sfâșiară atunci vechea noastră Constituție, și stricară obiceiurile cele mai bune ale țării. La 1753 lupta reîncepù. În 21 Mai fiind ceremonie la Mitropolie, Vlădica Neofit, folosindu-se de o dispută ce se ațâțase între boierii Români și Greci, luă crucea în mână și îndreptându-se către boieri și poporul adunat, strigă: *Urmați-mi*. Astfel însoțit el merse la Capigibașa, care se află în București, și adevieră cu toții jalba ce un Medelnicerul Ștefanache dedese la Poartă în contra Domnului Matei Ghica Vv. Trei zile după aceia, Mitropolitul bolnăvindu-se, Grecii mituiră

1) *Essai sur les Fanariotes*, par Marc-Phil. Zalloni, Marseille 1842, p. 249.

pe doctor, care îi dăte o doctorie așa de tare, încât sârmanul Vlădică înebuni. Grecii atunci scoaseră că el era nebun când a făcut acea vrednică faptă.

Efectul acestei întâmplări fù dintr'oparte schimbarea Domnului, iar dintr'alta Medelnicerul Ștefanache și Dudescu, capetele opoziției, se exilară la insula Mitilina.

Toate aceste împrejurări făcură pe pământeni să se unească și mai strâns între dânșii. Aceea ce îi împuternici astfel, în cât la 1755, ei putură să impue condițiile lor Domnului Constandin Vv. Cehan, și să-l silească să gonească pe mai mulți Greci din țară. Exilarea a doi frați Văcărești la Chipru, unde se prăpădi unul dintr'înșii, nu descurajă de loc pe Români, și la 1763 ei răspunseră Fanarioților, răsturnând pe Constandin Vv. Mavrocordat și pe o seamă de Fanarioți, pe care Poarta, după plângerea lor, îi exilă la insula Mitilina. Următorul Domn Constandin Vv. Cehan, vrând să-și răzbune asupra Românilor, băgă în lanțuri mai pe toți boierii. Poporul Bucureștilor atunci se revoltă și îi scapă, iar ticălosul Despot de frică se otrăvește singur. Succesorul și fratele acestuia Ștefan Racoviță, prigonind și închizând iarăș pe boieri, o al doilea revoltă îi sloboade. Domnul atunci,

vrând să împace pe Români, dăte un hrisov prin care răpește drepturile civile și politice în țară Grecilor și tuturor străinilor, cum Albanezi, Sârbi și alții, afară de Moldoveni, care din vremile cele mai vechi s'au privit de pământeni. De atunci lupta a tot continuat până la 1821, când în sfârșit insurrecția lui Tudor Vladimirescu o încheie, ne scăpă de Fanarioți și țara își redobânde vechile sale drepturi.

(După *Magazinul Istoric* I, 1845).

— SFÂRȘIT —

1692

BIBLIOTECA MUNICIPALĂ
TURDA

CUPRINSUL:

	<u>Pagina</u>
Precuvântare	5
I Spătarul Ioan Cantacuzino	7
II Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldaviei.	33
III Postelnicul Constandin Cantacuzino	39
IV Logofătul Miron Costin, Istoricul Moldaviei.	61
V Românii și Fanarioții.	69

PORTRETE:

1) Nic. Bălcescu	3
2) Constandin Cantacuzino Postelnicul și soția sa Iliana	37
3) Miron Costin.	59

COSTACHE NEGRI

— VIAȚA ȘI VREDNICIA LUI —

DE

G. N. MUNTEANU-BĂRLAD

În aceste vremuri de prefaceri sociale, cum e aceasta în care ne aflăm, e de neapărată trebuință să cunoaștem viața oamenilor mari din trecut, — a acelor care ne-ar putea slui de pildă și de călăuză în viitor.

Unul dintre aceștia e și *C. Negri*, bărbatul luminat, sprijinitor al dezvoltării neamului, caracterul nobil și cu totul cinstit, diplomat iscusit și foarte prețios în cele mai grele împrejurări ale politicii românești din epoca Unirii.

A refuzat chiar domnia, a fost sfetnicul lui Cuza și susținătorul călduros al secularizării bunurilor mănăstirești. A reprezentat țara în vremuri grele la Constantinopol, și după detronarea lui Cuza s'a retras la moșia sa, unde a murit în 1876.

Monografia ce formează N-rul 700 al „*Bibliotecii pentru toți*” cuprinde, nu numai activitatea lui Negri ca om de stat, acțiunea lui în Divanul ad-hoc, faptele lui ca agent diplomatic la Constantinopol, atitudinea lui în afacerea secularizării averilor mănăstirești, ci și o scurtă privire asupra activității lui literare.

E deci interesantă din toate punctele de vedere viața acestui mare om care — pentru ridicarea țării sale — și-a jertfit fără preget și activitatea și averea.

Biblioteca care conține la o vreme, este astăzi aproape completă și publică
pentru Toți noi lucrări literare, științifice, de artă. Dăm
aci, în ordine alfabetică, numai numele marilor literați ro-

mâni, ale căror opere s'au retipărit:
Ion Agârbiceanu, Gr. Alexandrescu, V. Alecsandri, Bănățeanu-Popovici, D. Bolintineanu, Brătescu-Voinești, Caragiale, Al. Cazaban, Gh. Coșbuc, I. Creangă, Traian Demetrescu, V. Demetrius, Petre Dulfu, M. Eminescu, N. Filimon, N. Gane, Em. Gârleanu, Ion Ghica, Oct. Goga, Hașdeu, Heliade, St. O. Iosif, Ispirescu, Lecca, Minulescu, Odorescu, Pan, Patrașcanu, Ranetti R. Roman, Sadoveanu, Slavici, Stamatiad, Teleor, Vlahuță, Duiliu Zamfirescu.

LITERATURĂ! ARTĂ! ȘTIINȚĂ!

fel de autobiografie, în care doar sfârșitul e altul de cât în realitate. Stilul plin de viață și colorit al marelui romanțier francez, face din picul un roman pasionat, fascinant. Strădania Picului ca să ajungă om mare, scriitor de vază, emoțiile încercate în copilărie și în adolescență, dragostele lui, căsătoria lui toate sunt interesante sub condeiul lui Alphonse Daudet. 971-73 b

- › Regii în exil, roman Trad. de d-ra Th. Eucharis 1112-1116
- Demetrescu T.** Cum iubim, roman 490-1
- › Iubita, roman 263
- › Intime, poemă în proză 603

Aceste romane, nuvele și schițe, sunt de o gingășie de adevărată sensitivă, datorite unui scriitor, pe care moartea l-a secerat înainte de vreme din mijlocul lirii pe care a cunoscut-o și a iubit-o.

- Demetrius W.** Puterea vrăjilor, navele 825-825 b

- Denușeanu Ovid.** Din cronicarii noștri. Cum și ce povestesc 452-453 b

- Dickens Ch.** Noaptea de Crăciun. Povestire 312-312 b.

- Dumitrașcu I. M.** Povești oltenice 1152-1132

- Dicționare I** Francez-Român de Dr Urechia 166-75b.

- › Italian-Român de E. Porn și Alexandrescu Dorna 720-31
- › Pentru explicarea cuvintelor radicale și a zicerilor străine din limba română de S. & N. 927-31
- › Germano-Român de Em. Grigorowitș și W. Ghil 810-821

Catalogul Bibliotecii pentru toți

	No.
Dimitriu E. Manual de fotografie cu figuri explicative	740--742
Dastolewski F. Navele	329
) Povestiri	421
) Precocil. Roman trad. de N. Dașchievici	400--1
) Suflet de copil. Roman, trad. de N. Dașchievici	539-540b.
) Spovedania lui Stavroghin. Ciudată și turburătoare cer- cetare în fundul sufletului o- menesc	1117--18
Doyle Conan. Sherlock Holmes	314
) Alte aventuri	360
Dufresne. Jocul de șah, călăuză practică pentru jucători și in- cepători!	596--93
Dulfu Petre. Legenda țiganilor, în versuri	70
Dumas A. Fiul. Dama cu Camelii, roman	380 2 b
Eftimiu Victor. Dar de nuntă un mănuchi de schițe aiese	699
Eminescu. Poezii	195--99
<p>Această nouă ediție a poeziilor lui Eminescu este revizuită în mod definitiv.</p> <p>Volumul cuprinde, în prima linie, poeziile publicate de autorul însuși și de prietenii săi literari. S'au adăos, la sfârșit ca o complectare, numai acele poezii postume, cari par definitiv încheiate și sunt de o frumusețe deosebită, la înălțimea celorlalte poezii ale lui Eminescu.</p>	
Eminescu. Povești și nuvele	278-9 b
Euripido. Ecuba, tragedie, trad. de Eugeniu Dinescu în ver- suri	303